

Zenon Guldon

"Problem klerykalizacji szkolnictwa powszechnego na Kielecczyźnie 1919-1939 w opinii publicznej", Józef Grzywina, Kielce 1974 : [recenzja]

Rocznik Muzeum Narodowego w Kielcach 11, 381-382

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JÓZEF GRZYWNA: PROBLEM KLERYKALIZACJI SZKOLNICTWA POWSZECHNEGO NA KIELECCZYŹNIE 1919—1939 W OPINII PUBLICZNEJ, Kielce 1974, Wyższa Szkoła Pedagogiczna i Kuratorium Okręgu Szkolnego w Kielcach, ss. 201.

Praca dotyczy ważnego z punktu widzenia naukowego i wychowawczego problemu stosunku różnych grup społeczeństwa Kielecczyny do klerikalizacji szkolnictwa powszechnego w okresie międzywojennym. W rozdziale pierwszym Autor analizuje problem wzrostu aktywności społeczeństwa Kielecczyny w okresie ustalania podstaw ideowych szkoły powszechnej (1919—1922). W rozdziale drugim wskazuje na wpływ konkordatu, zawartego przez ówczesny rząd polski z Watykanem, na aktywizację sił prawicowych i klerikalnych w walce o szkołę wyznaniową. Kolejne trzy rozdziały poświęca Autor omówieniu ustępstw sancerki w szkolnictwie na rzecz kleru w latach 1926—1939. Mimo swego regionalnego charakteru znaczenie pracy wykracza poza granice Kielecczyny — jest to bowiem pierwsze tego typu opracowanie w skali ogólnopolskiej.

Poza skąpą literaturą przedmiotu Autor wykorzystał obszerną bazę źródłową. W pierwszej kolejności wskazać tu trzeba na rękopiśmienne materiały aktowe, wytworzone przez władze administracji państwowej oraz partii i stronnictw politycznych, przechowywane w Centralnym Archiwum KC PZPR, Wojewódzkim Archiwum Państwowym w Kielcach i jego Oddziale Terenowym w Radomiu. Poza Archiwum Zarządu Głównego ZNP nie zachowały się natomiast materiały związkowe. Brak więc akt Zarządu Okręgu ZNP w Kielcach, oddziałów powiatowych (poza księgą protokołów Oddziału Powiatowego w Opatowie) i ognisk ZNP. Nie zachowały się również akta administracji szkolnej, a więc Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Kuratorium Okręgu Szkolnego War-

szawskiego (któremu podlegało województwo kieleckie w latach 1919—1927) i poza jedną teczką zestawień statystycznych akt Kuratorium Okręgu Szkolnego Krakowskiego, któremu podlegało województwo kieleckie w latach 1927—1939. W szerokim zakresie wykorzystane zostały źródła drukowane, w tym 80 tytułów czasopism regionalnych i centralnych o różnorodnym programie politycznym i ideowym. Wykorzystanie tych materiałów utrudnione było ze względu na brak badań nad społeczną rolą prasy na omawianym terenie (stan czytelnictwa prasy, zasięg i skutki oddziaływania). Niedostępne okazały się natomiast materiały proveniencji kościelnej, przechowywane w archiwach diecezjalnych i kapitulnych w Częstochowie, Kielcach i Sandomierzu. Mimo tych obiektywnych trudności Autorowi udało się zebrać olbrzymi materiał źródłowy, stanowiący wystarczającą podstawę do solidnie udokumentowanych wniosków.

Zgromadzony materiał pozwolił na analizę osiągnięć i trudności lewicy społecznej w walce o szkołę świecką. Walka lewicy utrudniona była poprzez represje ze strony władz oświatowych i administracyjno-politycznych oraz z powodu słabo rozbudowanych środków masowego przekazu (przede wszystkim prasy). Warto dodać, że poza rządami Daszyńskiego i Moraczewskiego wszystkie pozostałe rządy Drugiej Rzeczypospolitej ułatwiały klerikalizację szkolnictwa. Pod względem prawnym i faktycznym przywileje Kościoła katolickiego w polskim szkolnictwie były znacznie większe aniżeli w innych krajach europejskich. Zastępuje na uwagę fakt, że mniej więcej do 1932 r. siły antyklerykalne działały w rozproszeniu. Dopiero po powstaniu Towarzystwa Oświaty Demokratycznej „Nowe Tory” dochodzi do współpracy między komunistycznymi, socjalistycznymi i ludowymi działaczami oświatowymi. W zasadzie żadne z postępowych politycznych i zawodowych ugrupowań nie posiadało w omawianym okresie sprzeci-

zowanej koncepcji wychowawczej. Wszystko to w pewnym stopniu pozwala zrozumieć trudności lewicy w walce o szkołę świecką. Z wywodów Autora wynika, że duże zasługi w upowszechnianiu komunistycznego i socjalistycznego wychowania położyły działające na terenie szkoły organizacje dziecięce i młodzieżowe KPP i PPS (Pionier, KZMP, Czerwone Harcerstwo). Z drugiej jednak strony obóz kościelny trafiał do społeczeństwa z hasłami szkoły wyznaniowej poprzez liczne tytuły prasowe, wiele świeckich organizacji katolickich (Akcja Katolicka, organizacje dewocyjne, katolickie stowarzyszenia młodzieży męskiej i żeńskiej) i wykorzystywaną dla tych celów ambonę. Ogólnie rzecz biorąc idea szkoły świeckiej nie przyjęła się w społeczeństwie (poza oczywiście działaczami KPP, PPS, Wyzwolenia, TUR, KZMP i częścią nauczycielstwa związkowego). Tym niemniej ogół społeczeństwa przeciwny był szkole wyznaniowej, lansowanej przez Kościół katolicki i prawicę społeczną.

Stwierdzić można, że wskazane wyżej walory poznawcze i wychowawcze pracy upoważniają do wysokiej oceny omawianej tu monografii J. Grzywny.

Zenon Guldon

IKONOGRAFIA ZABYTKÓW KIELECCZYZNY W MALARSTWIE DO 1944 R. KATALOG WYSTAWY, oprac. Marian Rumin, Kielce 1975, Muzeum Świętokrzyskie i Biuro Dokumentacji Zabytków w Kielcach, ss. 184.

Publikacja niniejsza, stanowiąca katalog wystawy zorganizowanej przez Muzeum Świętokrzyskie w Kielcach w ramach obchodów Międzynarodowego Roku Ochrony Zabytków, obejmuje 373 opisy malarskich przedstawień ikonograficznych zabytków Kielecczyny oraz 175 ilustracji. Przedstawiony materiał ikonograficzny obejmuje przede wszystkim malarstwo sztalugowe i szkice malarskie oraz „częściowo rysunek, o ile uzupełnia prezentowane malarstwo” (s. 10)¹. Ponadto jednak przykładowo uwzględniono także rysunki topograficzne i architektoniczne. Nie wydaje się, aby praktyka taka była słuszna. Wrywkowa informacja nie ma większej wartości dokumentacyjnej. W ostatnich latach ukazało się sporo pełnych katalogów rysunków architektonicznych, przechowywanych w zbiorach najważniejszych polskich muzeów, bibliotek i archiwów — poza wykorzystanymi przez Autora katalogami zbiorów Czartoryskich w Krakowie oraz Muzeum Narodowego i Gabinetu Rycin Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, w 1974 r. ukazał się katalog rysunków z zasobów Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie². W niedługim więc czasie przystąpić będzie można do opracowania pełnego katalogu rysunków architektonicznych zabytków z terenu Kielecczyny.

¹ Prawie równocześnie z omawianą tu publikacją ukazał się *Katalog rysunków architektonicznych ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie, I. Rysunki Napoleona Ordy*, oprac. Z. Kucielska i Z. Tobiaszowa, Warszawa 1975.

² *Katalog rysunków architektonicznych z akt Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie. Rysunki architektoniczne, plany urbanistyczne, varia z lat 1800—1868*, oprac. M. Łodyńska-Kosińska, Warszawa 1974.